

О. Кобелев, О. Карпенко

**ВАЛЕНТИНА ІЛЬГАНАЄВА: ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТУ ВЧЕНОЇ КРИЗЬ ПРИЗМУ
БІБЛІОМЕТРІЇ**

O. Kobieliiev, O. Karpenko

**VALENTYNA ILHANAIEVA: TOUCHES TO THE PORTRAIT OF THE SCIENTIST
THROUGH THE PRISM OF BIBLIOMETRY**

У сучасній бібліотечно-інформаційній науці широковідоме ім'я докторки історичних наук, професорки Валентини Олександрівни Ільганаєвої, праці якої є визначальними для розвитку вітчизняної бібліотечно-інформаційної галузі, зокрема системи соціальних комунікацій. Цінність наукового внеску вченої, її багаторічний педагогічний (вона підготувала кілька десятків аспірантів та докторантів, не враховуючи студентів, що пройшли її наукову школу) й організаційний досвід щодо розвитку бібліотечно-інформаційної освіти та галузі в цілому (варто лише зазначити, що саме за її ініціативи у 2006 році було започатковано нову наукову галузь «соціальні комунікації», розроблено номенклатуру її наукових спеціальностей, паспорти, створено програми кандидатських іспитів та визначено напрямки наукових досліджень) зумовив необхідність здійснення аналізу її наукового доробку, оснований на використанні можливостей бібліометрії. Дослідження є актуальним для усвідомлення впливу наукового доробку вченої на розвиток вітчизняної соціокомунікативної сфери, зважаючи на ювілейну минулорічну дату з дня народження вченої.

Результати дослідження, що проводилося на базі аналізу публікацій В. О. Ільганаєвої за 1975–2023 рр., засвідчили диверсифікацію видів її наукових праць та окреслили основні етапи науково-практичної діяльності. Зокрема, виявлено основні піки публікаційної діяльності проф. В. О. Ільганаєвої, що відбиті в 15 публікаціях у 2008 р. та в 9 — у 2003 та 2004 рр., та основні етапи її науково-практичної діяльності, до яких відносять такі:

1) 1975–1981 рр. — набуття досвіду практичної роботи В. О. Ільганаєвої та захист нею кандидатської дисертації.

2) 1982–1995 рр. — науково-педагогічна діяльність В. О. Ільганаєвої в Харківському інституті культури в 1981 р. та її керівництво з 1987 р. найстарішою «бібліотечною» кафедрою України — бібліотекознавства. Цей час характеризується активною підготовкою до друку її докторської дисертації та монографії. Видове різноманіття її наукового доробку цього періоду відбито в 11 статтях, 10 науково-практичних і 10 навчально-методичних рекомендацій щодо проблем бібліотек у соціокультурній динаміці суспільства. При цьому 27 публікацій присвячено проблемам бібліотечної освіти, а 4 — проблемам соціально-комунікаційного характеру.

3) 1996–2001 рр. характеризуються захистом В. О. Ільганаєвої в 1996 р. докторської дисертації на тему «Бібліотечна освіта в контексті еволюції системи соціальної комунікації» та здобуттям нею наукового ступеня доктора історичних наук. З 1997 р. вона очолювала кафедру інформатики, яку згодом (у 2000 р.) було перетворено в одну з перших в Україні кафедр соціальної інформатики. Цей період характеризується також підготовкою нею наукових кадрів (20 кандидатів і 4 докторів наук) та створенням власної наукової школи. У бібліометричному вимірі її науковий доробок за цей час складав близько 15 публікацій, включаючи 6 статей. При цьому

в цей період значно розширюється тематика її публікацій, що концентрується вже не на суто бібліотечній проблематиці (5), а й на вивченні проблем системи соціальних комунікацій (2), культурних аспектів розвитку медіасфери суспільства (3), медіасистеми в цілому (1) та інших (4).

4) 2002–2006 рр. відзначені збільшенням науково-організаційного й управлінського впливу вченої, що виявляється в її діяльності як декана факультету бібліотекознавства та інформатики, а також членом експертної ради з історії ВАК України з 2002 року. Водночас вона стала автором багатьох оригінальних навчальних програм з дисциплін: «Соціальні комунікації», «Інформаційний менеджмент та маркетинг», «Соціальна інформатика», «Управління інформаційними ресурсами», «Інтелектуальні інформаційні системи», «Інформаційна аналітика», «Технологічний менеджмент у бібліотеці». Загалом за ці 5 років опубліковано 32 праці, з них — 12 статей та 9 навчально-методичних публікацій. Тематика її публікацій у цей період продовжує розширюватися, що відбито у 2 публікаціях з проблем філософії науки, у 5 — із соціальних комунікацій, 4 — з культурних аспектів розвитку медіасфери суспільства, 5 — з проблем бібліотечної освіти, 12 — з проблем бібліотек з соціокультурній динаміці суспільства. Отже, можна стверджувати про значне зростання кількості публікацій у цей період порівняно з попередніми, а це, у свою чергу, дозволяє констатувати про те, що цей етап можна вважати одним із найуспішніших у науковій діяльності В. О. Ільганаєвої.

5) 2007–2010 рр. характеризуються передусім тим, що за ініціативи В. О. Ільганаєвої у 2007 р. було завершено процес започаткування нової наукової галузі — соціальних комунікацій, що виявилось у схваленні Вищою атестаційною комісією України та Міністерством освіти і науки України нового наукового напрямку та розробленого комплексу навчально-методичних матеріалів. Протягом 2008–2010 рр. В. О. Ільганаєва була членом Експертної ради з соціальних комунікацій ВАК України. Також у цей період вчена активно займалася видавничою діяльністю, про що свідчать 29 праць, включаючи монографію («Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій», 2010) та словник-довідник із соціальних комунікацій, що став лідером за кількістю цитувань (згідно з профілем В. О. Ільганаєвої в Google Академії). Слід зазначити, що значну кількість робіт (20) у цей період присвячено навчально-методичному забезпеченню підготовки фахівців з нової наукової галузі «соціальні комунікації».

6) Протягом 2011–2018 рр. В. О. Ільганаєва змінила місце проживання та роботу, переїхавши до Ужгорода, де доклала максимум зусиль щодо вдосконалення підготовки бакалаврів за спеціальністю 029 «Інформаційне, бібліотечне та архівознавство» відповідно до акредитаційних вимог в Ужгородському коледжі культури і мистецтва. При цьому В. О. Ільганаєва залишалася членом наукового колективу ХДАК щодо дослідження державної теми «Соціальні комунікації в Україні в контексті світової науки» (2011–2016 рр.). У цей період вона стала також членом організаційного комітету та редколегії міжнародного електронного журналу «Media4u Magazine». Плідність праці вченої за цей період відбито в 32 публікаціях, серед яких є 3 монографії та 13 статей. Тематичні аспекти наукових інтересів В. О. Ільганаєвої були зосереджені на проблемах соціальних комунікацій (6), культурологічних аспектах розвитку медіасфери суспільства (9), медіасистемі (7) та філософії науки (5).

7) Протягом 2019–2023 рр. науково-дослідна діяльність В. О. Ільганаєвої як професора кафедри гуманітарних наук Integral World Research Institute (Швейцарія) стосувалася суто теоретичних аспектів її професійних інтересів. За цей час, незважаючи на пандемічні обмеження та воєнний стан в Україні, дослідниця опублікувала 22 праці, з яких 8 — статті, 14 — тези. За тематикою відбулася еволюція її наукових інтересів у дослідженні медіасистеми (7), культурних аспектів розвитку медіасфери суспільства (4), філософії науки (3) та соціальних комунікацій (3).

Отримані результати бібліометричного аналізу наукового доробку (168 публікацій), його особливості на різних етапах науково-практичної діяльності В. О. Ільганаєвої засвідчили її вагомий внесок у розвиток сучасної української бібліотечно-інформаційної науки як одного з її лідерів, зокрема в галузі соціальних комунікацій, медіасистеми. Це є результатом її плідного 45-річного шляху становлення як вченої з широким світоглядом та сферою наукових інтересів Використання бібліометричного аналізу надало змогу визначити основні віхи наукової діяльності В. О. Ільганаєвої, простеживши еволюцію її наукових інтересів — від вивчення ролі бібліотеки в соціокультурній динаміці суспільства та бібліотечної освіти до проблематики галузі соціальних комунікацій, культурних аспектів розвитку медіасфери суспільства, медіасистеми та філософії науки.

А. Орехова

ТИПОЛОГІЯ ДОКУМЕНТІВ: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ

А. Oriekhova

TYPOLOGY OF DOCUMENTS: HISTORY, THEORY

Документ — це важлива частина інформаційного простору, що визначає сучасне суспільство та його юридичні аспекти функціонування. Термін «типологія документів» охоплює широкий спектр аспектів документознавства, від історії розвитку документації до теоретичних підходів щодо класифікації документів.

Появу перших форм документів можна відстежити ще в давні часи, коли перші цивілізації використовували символи та письмові знаки для збереження і передачі певної інформації. Розвиток писемності в різних культурах визначав форму та функції документів. Наприклад, у давньоримському суспільстві виникли перші форми письмової документації, такі як договори та звіти. У середньовіччі розроблялись нові форми документів, як-от грамоти, які відігравали важливу роль у феодальних відносинах та адміністративному устрої того періоду.

Розвиток технологій друку та поширення письмових матеріалів у XV–XVII ст. значно збільшив обсяг і доступність документів. Реформаційні памфлети, газети та інші видання стали не лише джерелами інформації, а й інструментами впливу на суспільство.

У XIX ст. індустріальна революція сприяла розвитку бізнес-документації та створенню системи архівного управління. Підприємства та корпорації стали активно використовувати різноманітні форми контрактів, фінансових звітів й інших документів для забезпечення свого функціонування. Також у цей період почали формуватися архівні установи, які впроваджували стандарти збереження документів, що відіграло важливу роль у збереженні культурної спадщини.

У XX ст. з розвитком комп'ютерних технологій виникли нові можливості для автоматизації управління документами. Електронна документація, електронні бази